

ZOALS VOGELS VLIEGEN *over vrijheid*

Je staat op de bus te wachten. Of bij de bakker in een rij die maar niet opschiet. Je windt je op en kijkt gedurig op je horloge. Uit het allernieuwste hersenonderzoek is gebleken dat je van die opwinding wat dommer wordt. Anders gezegd: wie het wachten aanvaardt en zich overlevert aan dit onvermijdelijke wat jij toch niet beïnvloeden kunt, wordt slimmer. Je geeft dan immers de hersenen de kans, zo is nu gebleken, zich – nog vóór je bewustzijn uit! – te richten op het positieve en reeds bezig te zijn met de zaken die volgen. Per saldo presteer je beter als het je lukt de aandacht af te leiden van het negatieve...

Het is niet uitgesloten dat de geestelijk leider die Jezus was deze intuïtie over het leven die we ook wel uit meditatietechnieken kennen, aanwendt als hij zijn hoorders op het positieve been tracht te zetten door hun aandacht af te leiden van het negatieve. “Wat maken jullie je toch druk over hoe jullie je zullen kleden of wat jullie zullen eten..., kijk naar de lelies op het veld, kijk naar de vogels in de lucht, uw hemelse vader voedt ze!” En dan voegt hij nog die wonderlijke zin toe: “zoek eerst het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid en dit alles zal jullie als een toegift geschonken worden”. Een fascinerende uitspraak. Zij zet onze hedendaagse opvatting van vrijheid op zijn kop.

Vrijheid? Zij is in onze tijd in hoge mate keuzevrijheid. Winst over de hele linie is het, dat een mens in vrijheid het eigen leven kan ontwerpen. Elke kritiek op onze keuzevrijheid moet men wantrouwen als zij niet op grond van deze ruimhartige bevestiging plaats vindt. Maar misschien moet men brede schouders hebben om de weelde van de vrijheid temidden van een zee aan keuzemogelijkheden te kunnen dragen. Vrijheid is in onze cultuur hoofdzakelijk een zaak waar je recht op hebt. Het is jouw recht te zeggen wat jij wilt zeggen. Het is jouw recht te doen wat je wilt doen. De begrenzing van je recht op vrijheid begint daar waar je in de vrijheid van de ander treedt. Maar verder is de vrijheid een product van onze cultuur die maakbaar is. En van de weeromstuit zie je overal mensen struikelen die nét hun greep naar de vrijheid niet kunnen verwerklijken en die bijgevolg met een te kort lontje van agressie achterblijven. Immers, mensen lopen je zomaar voor de voeten, zijn een last in je buurt. Ze zijn “de hel, die anderen”, zei Sartre, de denker. Vrijheid?

Dit spreken van Jezus zet onze hele opvatting over vrijheid op zijn kop, zei ik net. Je ziet dat hier in Jezus’ vertelling in de Bergrede gebeuren. Want waar onze wereld vrijheid definieert als een opkomen voor jezelf, in de hoop dat er daarna nog ruimte overblijft voor anderen, gooit de verteller van dit verhaal de gehele volgorde om. Immers, hij zegt dat we éérs moeten denken aan anderen – “het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid” - om vervolgens cadeau te krijgen wat je graag voor jezelf zou willen... En terwijl men daar vast met een grote groep mensen onder zijn gehoor was, ergens neergezeten buiten in het gras, begint hij met de mensen te verleiden even weg te kijken van zichzelf. Hij vestigt hun aandacht op de bloemen waar ze tussen zitten en op de vogels die over hun hoofd scheren: “Kijk naar de lelies, mooi gekleed, kijk naar de vogels, ze pikken hun kostje bijeen, de hemelse Vader zorgt voor ze”. In het beeld van mijn begin: Jezus richt de ogen van de mensen op bloemen en vogels in plaats van op “de bus die maar niet komt...” Ik ben er zeker van dat dit geen foefje is. Het moet gewerkt hebben, want uit zijn mond moet dit geloofwaardig geklonken hebben. We kunnen daar niet inkijken. Maar ik geloof dat het heel stil was. Het is een liefdevolle inbraak, want ze hebben over hem gehoord, anders zaten ze hier niet. “Daar moet je bij zijn. Hij is daar in het veld aan het praten, kóm ga mee!” Hoe kun je mensen die bol staan van hun zorgen om de belastingen – tolbelastingen, schattingen en “tienden” – verleiden tot het vergeten van hun zorgen door te verwijzen naar bloemen, vogels en een hemelse vader, ook ergens daarboven dus net als de vogels? Hoe kun je ze verleiden als ze jou niet door en door vertrouwen?

En daarmee zitten wij in het hart van zijn communicatie. Een populist is hij niet. Laten we dit eerst vaststellen. Populisten spreken graag van vrijheid waar ze van verschansing hadden

moeten spreken. Het was makkelijk geweest de politiek de schuld te geven, Jezus had makkelijk applaus geogst. Maar de mensen zitten hier niet omdat iemand hun boosheid vertolkt, de woede naar aanleiding van het gepieker elke dag over hoe rond te komen. Nee, ze kennen hem. Ze zien en horen hoe hij zelf leeft in het vertrouwen dat de dingen wel naar hem toe zullen komen. Hij is niet bezig met waar hij zal slapen, hoe hij zal eten. Wonderlijk, en overall gaat hij op mensen in. En hoe zijn vertrouwen samen hangt met de aandacht voor mensen: het is haast niet te begrijpen. Met zijn eigen vrijheid is hij in ieder geval niet bezig. Of zij wordt op zijn minst steeds verstoord, zijn vrijheid. Hij had toch om de lamme heen kunnen lopen. Hij had Petrus gelijk kunnen geven dat al die drukke kinderen eens uit zijn buurt moesten gaan, omdat hij rust nodig had. En terwijl alle priesters van de gevestigde religie aan zieken en stervenden voorbij moesten lopen op straffe van onreinheid, gaat hij midden in de cirkels van hun stank staan. Vrijheid? Oh zeker, hij zal best s'morgens opstaan met een plan voor de dag, maar dat plan kan al tegen elven volledig in de war zijn. Er is in hem een toewending, een zich overleveren. Iets dat zegt, in de taal van Sartre: "als de anderen de hel zijn, dan wil ik zelf die hel zien, púnt uit! En ik zal zelf de politiek niet steeds beschimpen – da's te makkelijk scoren! - maar ik zal de confrontatie ook niet uit de weg gaan als de politiek botst met mijn zorg voor mensen, zelfs al kost het mijn kop!". Want zijn keuzevrijheid wordt in de volle breedte gekleurd door een passie voor gerechtigheid. En ook dát is een keuze!

En ik geloof dat deze keuze, deze toewending tweevoudig is, welke twee kanten voortdurend in elkaar grijpen. Het ene is zijn ingaan op mensen en het tweede is -gaandeweg daar doorheen - zijn verzoening met de dood. Daarachter kán en wíl hij niet terug: dit is de grens! En deze twee samen zijn als "het sterven van de graankorrel", waarover hij sprak. En het is precies dit wat daar in het open veld tussen de mensen gevoeld wordt. Het zindert naamloos tussen de mensen als het zoemen van de bijen: naar hem móet je wel luisteren, hij stoot je uit je hoofd, iets grijpt je bij je lurven, hij met zijn lelies, zijn vogels en zijn lieve woordje over God dat sinds de grote profeten nooit meer zo geklonken had: "hemelse Vader". En degenen hier tussen de bloemen die ergens nog wat snippers van hun oude verhaal kennen, moeten het gevoel hebben dat hij lijkt op de God die bij het volk was toen het bijna verzoop in de zee: gewoon betrouwbaar. "Mozes had toch ook niet gelogen...!"

Vrijheid nogmaals? Zonder tegenspraak van de keuzevrijheid op zijn tijd geen geestelijke vrijheid! En tegenspraak is het, dat koninkrijk Gods van hem. Het is inbraak op de rechte weg. Het is de blik richten naar wat je niet had willen zien. Sorry, ze zijn er nu eenmaal, de armen! Wie buiten de eigen keuzevrijheid durft te treden, deze herschikt en durft te ondervragen, en zo soms de wil wat opgeeft omwille van de ander wordt een vrijer en gelukkiger mens. En niet zelden is "de ander" ook de vreemde, beter: hét vreemde, het niet op voorhand aanvaarde andere in onszelf, dat "naastetje" in onszelf dat soms zorg behoeft nadat het door ziekte of tegenspoed ons plan met het leven fors in de war heeft geschopt... Ze hangen samen in hem, de ander en het lijden, maar ik weet niet hoe. Geestelijke vrijheid: zij is het kind van de liefde. Zij komt voort uit de toewending tot het leven zoals het voor ons ligt. En wie die weg aangaat, schrijft Matteus, krijgt alles cadeau. Geestelijke vrijheid kan men niet trachten te realiseren. Zij komt naar je toe als je er niet mee bezig bent, "zoals vogels vliegen naar de schouders van Franciscus" (Kundera). Als een toegift komt zij, onverwacht. Ik weet niet hoe het raadsel van Jezus' bestaan heet. Maar het is zoiets als mee-bewegen. Zoiets is "gerechtigheid doen". En is het daarbij erg als het ingaan op de wereld misschien niet steeds voortkomt uit de hoogste liefde zoals bij hem, maar gewoon ook uit de ervaring dat je er per saldo een vrijer mens van wordt? Hoe dan ook slimmer!

Pieter van Hoof 17 mei 2009 (Gelezen: Matheus 6,25-34.)